6

FÍFI OJU ỈLANA TÍORÌ AJẸMO-IMỌ-ÍTẤN-TUNTUN (NEW HISTORICISM) WO ỈWE ERE ONÍTAN OLU OMỌ TÍ AKÍNWUMÍ ỈşQLA KỌ

LATI OWO
AWOTUNDUN, JAMES SUNDAY
YORUBA DEPARTMENT
FCE PANKSHIN
e-mail: awotundunjames@yahoo.com

Asamo

Awon onkowe ere onitan nile Yoruba ni wọn ti pegede, ti won si fi gbooro jeka, nito ise ona won ti ko jpa ribiribi ni ile Yoruba lapapo. Ở han gbangba pe awon onkq iwe ere onitan yi ki se opitan, bee sini kii se agbekalẹ itan ilú tabi ibi kan ni won n ni ekunrere. Ohun ti won nse dabi agbenuso fun awọn opitan, sugbon apakan t lasan ni won fi ggbon atinuda won fe loju sọ di ere akagbadun. Işe apileko yi na se ayewo ogidi itan tio biiwe ere onitan Oli omo lona ati fa ko-o-mo-0-kun isele ere naa yọ. Onkowe yii yoo gbiyanju lati je kio di mímo pe apakan itan isele kaniu Egba niobiiwe ere onitan Olu omo.

ifaara

Olu Omọ je okan lara awọn iwe ere onítan tí Akinwumí Işola ko. Ỉwe ere yi ere onitan tio ro mo isele kan niilu Egba nií aye atijo níbi tí akoni obinrin nn fomo yo ti osi fi gbooro jẹka, isele pataki tía le pe ní abala itan ilu Egba hiotny so di ere onitan ti o di iwe akagbadun fun teru-tomo.

Oye kia ranti pe iwe ere onitan kii se agbekale ekunrere itån t tíobi iru ere be bikose apa kan itan ogidi ti onkowe fi ogbon atinuda gbe kale ni. Ohun k kan tos pataki ti ari dinu ni pe lara isele tabi itan isedale ibi kan ni onkowe iwe ere onitan saba maanfi se ategun atiwaye ise ona won.

Ni opo igba itan igbesi aye onikowe maanni asomno gidi pelu ise ona alawomo ltireso ti won fe gbe sita fun araye ri ldi abajo re e, tinofi se agbekale itanigbésiaye Akirnwumllsola ni soki.

Itan lgbesí Aye Akinwumí lşolá Ní şokí

Nigjo kerinlelogun osu kejila odun 1939 ni abi orikowe Olu omo. Omo ibile ilu lbadan ni le labode ti o wa ni agodi nile baba re. Oruko baba re ni Samuel Orojide lsola. Agbegidi ni babarense, o si mule sí abule labode ni ona Arulogun. Esin igbagbo ti ijo eleto gbile ni abule Labode, a si fi baba Akinwumi lsola je oye baba ijo naa. le-iwe alakobere ni abulé yi, awon oluko ile-iwe kotile je ki owo Akinwumi to eti tan ki won to faa siile-iwe, ni odun 1946. O ka iwe meji oyinbo ni aba yil kio to pada si lbadan lati te siwajú. O jade iwe mefa oyinbo ni odun 1952.

Ipa pataki ni asiko ti Akinwumí lo ní abule Labode ati ní odo iya agba ko ninu igbesi aye re. Aye inu oko, iriri inu oko, gbogbo rę ni o kun fun oniruurużko nipa asa, ise ati igbesi aye Yoruba. Iriri asiko yií ni o si je ipile pataki fun imo ati oye ti Akinwumi mulo ni ojo iwaju. Bakan naa ni opo odun ibile igboro ilu lbadan naa je ipile rere fun ise ona re. Lára irú odun ibile bee ni odun eegun, odun ogun, odun oke lbadan ati beç bee lo. Aini owo lo lowo ti awọn obí re, nió se okunfa ona 'ka-die-sise-dię' tí o gbe oro ko iwe re gba. Ojade iwe mefa ni odun 1952. O lo ile-eko giga ní odun 1954. lo ile cko 'Nigerian College of Arts' ni odun 1960, o si pari ni 1962. O wo ile eko giga Yunifasiti ti lbadan ni 1963 nibi ti o ti kekoo nipa ede Faranse.

Oko eré onitan re Efunsetan Aniwura fún idíje tí o si gba ipo kin-in-ni nigba tiówani Yunifasitini odún 1966. lwuri nitáni eyíje fun un. Oloye oloogbe Ojo ti oję oga agba ile iwe VWesley College, Ibadan se atilęhin rere fun Akinwumi lsola ninu igbokegbodo re lenu eko. O gba oye imo ninu eko ede ni 1969. O gba oye M.Ani odun 1973, tio si gba oye Ph.D ni odun 1978.

Dię lara awon iwe tiAkínwumi lsolá kọ ni yi:

i. Efúnsetan Aniwúra (lyalode lbadan) -Ere ori itage 1966.

il. Oleku- itan aroko 1974.

ii. Ataimo-Akojopo ewi

iv. Ogun Omode - itan aroko

V. Koseegbe- Ere ori itage

VÍ. Olú Omo - Ere ori itage 1983

vii. Aye yę won tan - (Ere ori itage).

Alayó Sokí Lorí Tiori Ajemo-imo-Tuntun (New Historicism)

Awon onímo işé ona alawomo ltiréso jé ki o di mimo, pe oro lameyito kii se ohun tuntun. Sügbon ki oye ise ona to le pegede, Lameyito gbodo gbiyanju lati gbe atúpale isé ona re ka ori tiori kan pato ni. ldi niyi tí Adeyemí (2006) fi ki tiori bayii: To dabi abe foe inp tatnhi wad yoowu Ro b gun le ion kan pat ead otuletent Tonnilana kan tole de lat inuonginletaka sio oto kan Akiyes onino yi, ni pe dandan ni owo Sonni org lioi je ninu poluatipae to ba fe ghe ounje fegbe,kosgba awo re bo od ajemo-no-tan-tuntun je tiori a gbe jade nipase ise lameyito Slephen Greenblat, sugbon odun 1990 ni otod Tiot yi da loi ayowo lse ona nipa sise amulo itan pelu asa boee inse ona bee Tion yi gba pe liiresoni ajosepo pelu itan as ie Lara awon agbaleru iọn yi ni Moskowitz ati Stephen Orgel Won ghe p yapa laarin lreso at gbogbo ohun orgmo biSiu iiresg bee Sw se Wila Shakespeare gbe oro won iese. pe ise re ko se ya pelu awgn iwe re Bikann lyane maa n se aygwo oiyimãange aywo aghra abiose jeyoniusep untu ni pe agb in spindogba ipo pe lati se afha ld abg to es Galaghera Greenbiat (1985) se so asoye eSo Fe control aspect of new historicis recurent ue of anecololes, preoccupator he natureofe ntstios fasoination ah e harp focus on neglected history of nore a qu fun aunse ately does o That which has always been ped practice of abstract Se atolonu pe sayewo bi nnka afokanrolasan) NueroMyens (t885) ripaioyofesé pitiki ory yimie nigasosop Punes that artistie fction human actior, mediates ion is defned as e lens hrough n portrat of human experience ocus And as mediation rather cal analys of deology than as imitation of social practices, it can be thus be said to shapo rather than lo refloct on age's understanding of human experience and potentiality, (Tiọr aemo-imo-itan-tuntun gba pe ise ona kii se awokose, iwa eda lasan, sugbon o je alagata. Eyljasi pe ise ona ni dingi ti a fi n gbe iwa sita falye ri. Gege bl alagata yato si alawokoşe iwa ibagbepo. A le so pe alatunse ni won dipo alafihan iriri ati lsesleda). Ohun ti wọn ri sọ ni pe ise ona dabí awo amuni-rantí isele omo eniyan tio gba aronujinle le lori. Ohan peise tiori yií ni lati rmu isele to ti koja wa sí oju aye lona ati şe atunse to ba yẹ níbi ti eto bayeseri ba ti dojuru.

Itan Tí Ở Rọ mo Olu Qmọ

Itan fi ye wa pe oro bí ogun kil won níle Yorubá ní aye atijo. Eyí ki í kukú se pe ogun kii su won, şugbọn opo n ja ogun fun amugboro ękun won lona atijegaba ki ilu asingba le po si ati lona ati ko opo oro jo (Johnson, 2001). Pataki julo ninu oro won nigba naani eru. Bí won ba jagun tán nígba naa, ilú to ba şegun ni ko ilu ti a segun leru. Iru ilu bee yoo di ilu asingba. Iru ero yi lo so opo ile Yoruba bi Oyo, Ibadan ati

Egba di ilú tía ko le gbagbe nilę Yoruba.

Itan agboso ję kí o di mimo pe awon Dahomey dide ogun sí Egba ní nnkan bi odun 1851. Oro ogun yií so ologbon ati omugo ko. Olukuluku ni o n wa ona abayo. Bakan naa, ni asiko yii, opo awon omo ogun Egba ko dunnu si awon alasę ilu lori esun pe awon n sise erin, sugbọn awon ni je ije eliri. Won ko si fe fi gbogbo agbara koju ogun awon Dahomey yi. Asiko ti a n sọ yií ni gbajumo obinrin onísowo nni tí n je Tinubu fiilú Ekó sile wa a si Egba. Oun a maa ta nnkan ogun bii ota ibon, etu ati ibon. Obinrin bi okunrin ni Tinubu, o lowo o si laya pelu. Akoni obinrin tí o nífee ilu re lokan gidi ní. Ko sí ohun to n lọ ní Egba nigba naa to sęhin rę, idi ni yii ti awon ologun to dite mo ilu se fi ero wọn lọ o. Şugbon o lodi si ero a n ta ara ile eni lopo fun awọn ajoji, nítorí bí a ko ba sora owon gogo ni ao pada ra won. Loooto ogun Dahomey wole to Egba wa, pelú akitiyan ati iyanju, Egba jawe oluborí, sugbon ipa Tinubu ti o dari awon obinrin Egba lo si ogun ati atilehin ipese owo pelu ohun ija ko se foworosęhin. Tinubu nawo, o si nara pelu. Niikehin oju tí awon omọ ogun olote to gba ibode lati ta Egba lopo fun Dahomey. Işele inu itan yii Ní Akínwumí lsolá fe lojú lati kọ iwe ere onitan Olu Qmọ. Qgbọn inú pelu iye ikun ni olo lati soodi ere alarinrin fun akagbadun awa eniyan.

İşele inú Eré Onítan Olu Qmo Ní Şokí

Ere bęre lati inú ile Tinubu, nibi ti a tiri Jenrola pelu Fadekę ti won n se itojuile. Asogbon ati Adeyeye wole lati wa ri Tinubu. Won wa lati ilu Eko, won si fun Tinubu ní irohin bí Eko se rí ni aşiko naa, ati pe awon oyinbo alawo funfun tí gba akoso liEko Qmo onile si ti di alejo lori ile baba re.

Tinubu fi aidunnu re han si bi Dosunmu se fowo sf iiwe adehun pelu arge Eko, eyítosi se okunfa bỉo se fi ilu Eko sile. Arowa pe kí Tinubu pada wa sI Eko pabo, sugbọn o gba lati se atilehin to ba yẹ fun won ní Eko nígba ti oro ba doutan. Blawon Adeyeye se lo tan, ni Adebogun ati Oní won ti ya soto fun etutu şise, sugbon irohin ogun ldoomi ti Gilele ti de saga te ba ote yi. Won

gbimo pọ plu Kosoko ni Epe ati Posu i tiAgbadarigi, pe ki Egba oroje. Ninu iwadi Tinubu, o han pe awon ologun bii Oníati a Adebogun nio wan gun yi kíldoomi le gba gbogbo nnkan won ti won ti ko nigba ogun Sodeke. Ge awon Egbani atilehin nnkan ogun. Orọ ko ri bi won se roo yi, Tinubu bnu gd ati Posu ti fi owo ranse nipaşe Kosoko lati ra ogun naa. Atipe Tinubu ko gbodotAdebogun ati Oni lowo-lesẹ. Odun lfa pelu etutu rẹ waye nile Tinubu, gbogbo re si lọ ni irowo-o Awon omo ogun n gba ara jo fun ina ote ti Adebogun n da. İpade waye ninu níbi tía ti ri oní, Fasanya, Adebẹsin Oşokaluu ati awon to ku. Won pete-pero won yoo gbe oro won gba lati ta awọn Egba fun ldoomì. Nínu ipade yi isi ni won pa Fayomi ti won fura si pe o n se ami fun Tinubu. Bi awon wọn yii se n kona mọ ina otẹ, naa ni ipade oña abavo fin u Egba n lọ ní aafin Şomoye tí i se basorun Egba ni asiko naa. Ninu ipade wi Tinubu ti si aso loju eegu nipa ero Adebogun ati awon olote to ku. Oro yií dả liaci. ti gbogbo rẹ si di işu ata-yan-n-yan. Adebogun berẹ si ni fi oro ogun yií denib awon ara ilu, o sin rọ won lati sa jade kuro ninu ilu. Tinubu naa ko kawo gbera. o

Ogun be síle loooto, awon Egba koju ogun won si Segun. Tokunrin-tobin Egba lo kopa ninu ja ajasegun yi. Bayi ni owo palaba ldộomi pelú awon awp f bonu ara Egba ti se olote se segi. Somoye pase pe kí a dá Tinubu lola, o si funu ni oye iyalode Egba pẹlu aseyori yi. lyalenu lo tile je ni ikehin pe obinrin ateyn lasan ni awon ldoomi ko wa sogun yi.

Koko Inu Ere Onitan Olu Omo

ninu ere onitan yi, o gbiyanju. O yẹ ki a rantí pe kii şe itan lo n sọ, , bikoşe pe onfi awon koko meloo kan mulẹ lasan ni. Onkowe yii n so lerefee awon akoni se ní akin lara awon okunrin naa ni a ní awon obinrin bi okunrin. Afihan eyíla rinin Yoruba, ti a ko gbodo gbagbe laye atijo ni. lsele inu itan yi, je kí o di mímo pe, b iwa Tinubu, ti o fi ilu Eko silẹ nitori pe oyinbo lo wa jẹ gaba le won lorií. Oro naaw di pe, kaka ki kinun se akapo ekun, ki kowa maa sode tire lotooto n ni. Sibeimon Bi o tile je pe apa kan itan ogun Egba ati ldoomi ni Akinwumí lşola fel, Tinubu lo múki Aşogbon sọ pe: A fe kio pada s'Ekoo, ki a jo ja ija vìi. B won ba iwole. O tile han pe ojgy alakan n fi so ori, bayiini Tinubu se ro awon omo re Dende ati Laniygnu lati maa wọn fun iru iwa yi, o si pe won ni omo ale, oro yii si idá rogbodiyan sile. Oju ko awon obinrin jo fun ogun, bakan naa o n fi won lokan bale pẹlu oro itunu ai on itanijiti o le gbeni lokan ro. Oro oqun toto funun-un, idi abajo re e ti Somoye tií se Basorun ko fi dak nikan, gbogbo joye ati awon otokulu pelu awon ologun ni oro naa kan Sormgye logan ni o pe ipade awon ti oro naa kan nínu ilu Atipe

isakoşo ilu ki lo dariipade naa gege bi olori. Nigba ti inu bíi s Adebogun, Adebogun ma dan an Wo, O binujade Fayemi. nie mi? Wje oolepada wole yimo bavil? Koko miran tlarifunkamo nipe gbogbo wa konia laya bakan naa biase ko idamu ba awon kan. Apere awon obinrin ntíonse okan akin ni Oyeladun ati awon akoni eniyan, naa ni a laya bakan naa, bi a se r awon akoni eniyan, naaria lpa orin kikọ loju ogun ko kere. Eyi ni opo awon obinrin n se ninú erey ni ojo. Iro ogun lasan ni awon kan gbọ ti wọn fi ìlư Eo Apere iru orin bee ni: Isi Adębogun, o fii Eelogborildoomi wa Etara sasa! tbinu sorọ sii pe wIwa ounje ati itoju awọn to ba fara paa. abbl. Onkowe ko sai şalaye ipa miran ti obinrin n ko lasiko ogun bii omi pipon Qrin iretí isegun ni eyí, ko si je kí won sọ iretí inu. Nínuipede won nipa orin onkowe se afihan nnikan ogun ile Yoruba ni aye atijo bíi ibon, etu, adá, orun, da Egba sile, Ojora yi Şebi eda to ba da eeru naa ni eeru n wo to. lgbehin Adebogun fidi Owev mule. ldite mo ilueni nitori ife owo ko dara ati pe alajobi ja ju epe lo lo Ede Inulwe Eré Onitan Olu Omo Onkowe ko sai je kí a mọ nnkan irinse aye atijo. Esin ni Asogbon à kan naa ri Adeveye qun lati wa ba Tinubu ni Egba. yI sin wa ni gbęrę ipako pe ki au oyinbo to ko moto, oko oju irin, oko oju omi, oko ojuofurufu ati keke pelú alini de ni awon baba nla wa ti n rin irin ajo. Sebí yin-ni-yin-ni kí a le se omiran ni, idi abajo ree ti Somoye se ios iyalode Egbả da Tinubu lola. Eyíje ona kan pataki lati fi emí imoore han. Nioi ba se ni loore, ope laada. gidi ki abamo ma ba gbeyin oro. Ona ara ni Akinwumi gba gbe Olu Omo kale. Ko gbe e kale lona wuunui eni pe o n sotan lasan, o lo ede to gbadun lati yaworan opo işele. Şişe bayijei oye ere naa ye awa onkawe rę daadaa. Aperę eyi han ninu oro Tinubu nigba ti on fiehonu han awon ti a ran wa lati Eko pe: Esese wa mọ pe imu elede ti wogba ñi Eyin tipe yoo ri? Aşan beyele sire, eyele n yo, eyele n sire iku. Nowi? Iruipede yi ni lati yàworan lsele tó n lo lowo, tí o si ye kio pe fun ironujite Egba ni ibudo ere yii, idi niyi ti ede Egba senjeyo, eyí tio se weku pelu ere naa. Asogbon se amulo ede yi lati ki awon om Tinubu bayi: Eekumode wonyi, e kare, Gbere Bakan naa ilo owe lati wa koko oro qunle ko lounka. Opo awon owe yii tile n tan imole siero ti onkowe fe gbe jade ni. Apere eyíjeyọ ninu orọ Tinubu bayi: saawoo la fi gbada lowo agbe. KOlorun maje ki eni to goo gbon . .. Iru awon owe yii, han iwe yii gogo bí iyo ja obe ni. ljinle oro pelu akanlo ede wopo nínu iwe yií. Eyí tile ni Tinubu n lo nínu ipede re. Bi aperę o so pe: Amo o, ni tipe kin tun pada wa si Eko yen, ka tu u nu. İlo iyinle oro lati si oye wa pe isele aye atijoni anse afihan re waye. Arieyi nigba tí Tinubu so pe: Ejo re n renu agiyan eerun. Erin re sin pa mi. Mejila reoriirun kan tu lara mi. Je kin sọ fun o pe ote tíen dì yen ti bọ rele Onkowe se amulo awoọn gbolohun maye, tí a mộ si ofo tabi ayajo. Iru ipede yii ni Ogunbona pe lati şe afihan agbara re

lori Adebogun nígba ti o sọ pe: Patapata lomu n poro ina. Opolopo ojo nii poro ogbele. Monamona kii siju weni ti yoo pa oun, eewo ni. Teyin borun kii siju wo Olodunmare Akolukogba orin po ninu ere yi, sugbọn ise won yato sira. Orin asantenio bere ere, eyi ni orin owe to wopo lasiko naa, orin ogun tun tele e, ki won to fi orin işegun kase ere naa.

Agbalogbabo

Ise ribiribi ni Akínwumi lsola se ninu ere onitan tí a se atupale re yii. O se afihan akitiyan akoni obinrin n ni ti an pe ni Tinubu. O si ję ki a mo pe ote ilu nitorí ife owo ko dara, ati pe alajobí jaju epe lo. Ati pe eto işakoso ilu wa lowo tokünrin- tobinrin ni. Bi onkowe şe fe abala itan ilu Egba loju di ere onise yii, je kí o di iwe akatunka, o si tun je ki a gba pe iru kanwọn sowon lawujo okuta, oga ni ila, oga ni ilaşa, oga ni Akínwumi lsola ninu ogbọn atinuda. O yę ki a fi si ookan aya wa pe apakan, itan ilu Egba pelu akitiyan Tinubu ni onkowe gbe sita fun araye.

Iwe itokasi

Akínwumí, L. (1983). Olu Omo. lbadan:Onibonoje Press &book industries (Nig Ltd.

Ogusina, B. (1981), İwe Akoyawo alaye lori O le ku. Ibadan: University Press Ltd.

Johnson, S. (2001). The History of the Yoruba. Lagos: CSS Limited

Adeyemi, O. (2006). Tiọri lítíteso ní ede Yoruba. ljebu Ode: Shebiotimg

Publication.